

Prvo poglavlje

ODNEO IH VETAR

Gospodin Dž. L. B. Matekoni, vlasnik Brzih motora Tlokvenga i jedan od najboljih, ako ne i najbolji automehaničar u Bocvani, bio je ponosan na svoju suprugu Dragocenu Ramocve, rodonačelnicu i vlasnicu Prve damske detektivske agencije. Mnogi muškarci se, iz ovog ili onog razloga, ponose svojim ženama, mada nisu svi spremni da o tome govore u meri u kojoj bi njihove žene to volele. To je mana koja se mora dodati na spisak muških mana, premda svi mi imamo svojih mana i slabosti – i muškarci i žene – i baš i nije dobro ako nam ih stalno natrljavaju na nos.

Ali nije bilo ni najmanje sumnje u to koliko se gospodin Dž. L. B. Matekoni ponosi Mmom Ramocve. Ponekad bi je, na primer, samo ćutke gledao misleći: *Nema u celoj Bocvani žene ravne Mmi Ramocve*. Već i sama ta pomisao ispunjavala ga je ponosom, u istoj meri u kojoj ga je sokolila. Kad samo pomisli da je, od svih žena u zemlji, baš ona ušla u njegov život – bila je to smerna spoznaja, koja ga je podsećala na veliku ulogu slučajnosti u ljudskom životu. Lako je moglo biti i drugačije: mogla je odlučiti da ne izlazi iz kuće, onog sudbonosnog dana kad su se upoznali. Mogla je i otići na neko sasvim drugo mesto, upoznati nekog sasvim drugog i udati se za tog nekog. Ali nije. Upoznali su se i on je, posle mnogo oklevanja, sa zebnjom naposletku smogao

dovoljno hrabrosti da je upita bi li htela da se uda za njega. I ona je – kakve li neočekivane, rajske sreće – pristala.

Što se tiče njegovog ponosa, imao je tako mnogo razloga za to. Mma Ramocve je bila zgodna žena, žena tradicionalne građe, žena sa zdravim i razboritim stavovima, žena koja je otelovljavala sve hvale dostojne osobine nacije. A ipak, bila je obično ljudsko biće. Nije bila rada da osuđuje ljude zato što nisu onoliko dobri koliko bi mogli biti. Nije bila od onih što postavljaju nedostižne standarde. Shvatala je da među nama ima mnogih koji bi voleli da budu bolji, ali im to – ko zna zašto – naprosto ne uspeva. Razumela je da je ponekad najbolje što možemo da uradimo – da naprosto guramo napred radeći ponešto kako treba ali i često grešeći. Sve je to znala i nikad nije žurila sa zamerkama ili prekorima.

Bila je ljubazna i sklona praštanju. Nije smatrala da bi ljude trebalo prestrogo kažnjavati za njihove postupke, pod uslovom da shvate i priznaju svoju grešku. *Ako nekog surovo kažniš, govori-la je, time samo stvarаш još više patnje u svetu. Jer ne kažnjavaš samo tog nekog već i njegovu porodicu i ljude koji ga vole. Kažnjavaš sebe, u stvari, zato što smo svi mi, znali to ili ne, braća i sestre na ovom svetu; svi smo stanovnici istog sela.*

Voleo je tu njenu sposobnost da prašta, ali imala je i drugih osobina koje su objašnjavale zašto je bio ponosan na nju. U njih je spadala i činjenica da je dobra kuvarica – možda ne jedna od najboljih u zemlji, ali svakako se nalazila u onih deset posto u samom vrhu. A biti dobar kuvar, smatrao je, nije nešto za šta je dovoljno samo da prioneš i naučiš. Možeš ti da gledaš druge kuvare dok rade, možeš da proučavaš recepte i eksperimentišes s novim metodama i pristupima, ali to ne znači nužno da će od tebe postati dobar kuvar. Dobar kuvar ne razlikuje se mnogo od dobrog automehaničara – moraš imati osećaj za to što radiš, a taj osećaj naprosto imaš ili nemaš. On pomisli na svoja dva šegrtu, Čarlija i Fanvela. Fanvel je imao osećaj za motore – saosećao je s njima; kao da je znao kako je to kada ti je potrebna zamena ulja ili kad si primoran da se patiš zato što ti je neko ugradio neodgovarajuće karike. Čarli, sa svim svojim pričama i razmetanjem,

nikad nije istinski imao to u sebi. Propustio bi da primeti krajnje uočljive znake da nešto nije u redu, i pored toga što je motor pokušavao da mu to kaže na najjednostavniji i najnedvosmisleniji način. A onda, kada neizbežno dođe do mehaničkog kvara, *maltretirao* bi motor umesto da pokuša da shvati šta je to prevideo. Nije postojao drugi izraz za to: maltretirao bi ga grubo uklanjajući šrafove i maticе; istrgnuo bi crevo za gorivo, glavnu aortu motora, umesto da ga blago skine s mlaznice; nije mu bilo strano da tu i tamo primeni udarac čekićem u nadi da će tako pokrenuti neki mehanički zastoj u bloku motora.

Fanvel je bio mnogo blaži. Još na početku svog šegrtovanja uspeo je da shvati potrebu da osluškujе šta mu vozilo govori. Bilo mu je jasno da motori, u svojoj suštini, žele da nam udovoljavaju; njihova sudbina je da se pale kao mina i rade kao satić, sve dok njihov vlasnik tako hoće. Motori to znaju i dovoljno je da si dobar prema njima pa da budu poslušni i rade kako želiš. Ali udariš li ga ili podvrgneš nekim drugim surovostima, kakve umeju da padnu na pamet bezobzirnim vlasnicima, i motor će postati tvrdoglav kao mazga.

Isto je i s kuvanjem, smatrao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Ako imaš laku ruku, ako nežno dodaješ sastojke, sjedinjuješ ih podjednako osećajno kao što mati ušuškava dete u krevetu, oni će drage volje sarađivati. Potruđiš li se da shvatiš koju temperaturu voli ulje za kuvanje, govedina će ostati savršeno sočna, jednako kao što će se luk izdinstati baš onako kako treba. Probaš li supu redovno, dodajući so i biber prstohvat po prstohvat umesto sve odjednom, tada će rezultat biti savršena razmera začina, umesto previše slanog ili zabiberenog jela. Kuvanje je umetnost, u to je bio ubeđen, i to umetnost za koju je Mma Ramocve, činilo se, naprosto rođena.

Dabome, i tu je potrebno učenje. Deca se mogu roditi obdarena instinktima dobrog kuvara, ali taj urođeni talenat ipak se mora negovati kroz poduku. Obično je majka ta koja podučava i kćerka ta koja poduku prima, ali u novije vreme, na oduševljenje Mme Ramocve, dečake su takođe podsticali da kuvaju. Puso, njihov usvojeni sin, već je naučio u školi kako se kuvaju neka jela,

pa ako njegov trud i ne bi svaki put urodio najjestivijim plodovima, povremeno ipak jeste. Ponosio se svojim znanjem i blistao je od zadovoljstva kad Mma Ramocve pohvali njegov krem od jaja sa džemom ili samo malčice zagorele kobasice s gnjecavim prženim krompirom. Dabome, postojali su i ljudi tradicionalnih shvatanja, neki od njih instinktivna džangrizala, koji su smatrali da je pogrešno učiti dečake da kuvaju, ali ti ljudi bili su izvan tokova savremenog sveta i njihovom mišljenju nije se više morala pridavati velika važnost. Pri tome je ovo pomalo diralo u bolno mesto – gospodin Dž. L. B. Matekoni u prvo vreme je i sâm bio sumnjičav u pogledu primerenosti učenja dečaka da kuvaju, ali Mma Ramocve ga je vrlo brzo korigovala.

„Je li, je l' muškarci jedu?“ upita ga ona jednog dana.

Podigao je pogled, iznenađen. „Pa dabome da jedu, Mma. Svi moraju jesti.“

Ona potvrdno klimnu. „Slažem se s tobom, Rra. Muškarci vole da jedu – neki čak baš mnogo vole da jedu.“

„Pogotovo meso“, reče na to gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Muškarci su veliki ljubitelji mesa.“

„Tačno, Rra. Izgleda da muškarci moraju da jedu meso. A ako moraš jesti, onda, čini mi se, moraš znati i da kuvaš – čak i ako si muškarac.“

Pogledali su se. Nije bio siguran kuda ovaj razgovor vodi, ali primetio je u njemu element blagog prekora.

„Mada“, odvaži se da kaže, „ima i muškaraca koji ne jedu meso. Zovu se vegetacijanci.“

Mma Ramocve se nasmeja. „Vegetarijanci, Rra.“

Izgledao je smeteno. „Pa da, vegetarijanci. Tako se zovu.“

„Rekao si vegetacijanci.“

„Stvarno? Onda sam pogrešio, Mma. Hteo sam da kažem vegetar...“ Tu on zape.

„Vegetarijanci.“

„Da, to. Ima ovde u Gaboronu jedan vegetarijanac, vozi stari lendrover. Živi tamo blizu Sanitasa, onog rasadnika lekovitog bilja. Kažu da nikad u životu nije pojeo ni zalogaj mesa – čak ni kad je bio dečak.“

Mma Ramocve se osmehnu. „Mislim da je taj čovek Indus. Kod njih je to vezano za njihovu veru. Smatraju da su krave svetinja.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je donekle mogao to da razume – krave su posebne životinje, u to nema sumnje – ali nije bio siguran da bi išao dotle da ih smatra svetinjom.

„Dobar je čovek, stvarno“, nastavi on. „Ali taj njegov lendrover je veoma star i mislim da polako posustaje. Uvek se vidi kad vozilo počne da posustaje.“

„Trebalo bi da nabavi novi.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se osmehnu. „To sam mu i rekao. Kazao sam mu kako ima nekih baš lepih novih modela lendrovera. Ali na to je samo odmahnuo glavom i rekao da su on i njegov lendrover stari prijatelji i da ga neće napustiti. I ja to potpuno razumem, Mma.“

Mma Ramocve je znala na šta misli. I ona je osećala isto prema svom malom belom kombiju. Oduprla se svim njegovim pokušajima da ga zamene nekim novijim modelom – dobronamer-nim pokušajima, istina, ali svejedno nedovoljno promišljenim.

„Taj čovek s lendroverom“, nastavi gospodin Dž. L. B. Matekoni, „veoma je slab, čini mi se. Ne slabog uma već slabog tela, Mma. Izgleda kao da bi i najmanji povetarac mogao da ga oduva. Znaš na šta mislim? Ima ljudi za koje bi čovek pomislio da se stvarno izlažu opasnosti ako se nađu na vetru.“

„Pa, ima on i godina“, reče Mma Ramocve. „Star je skoro koliko i njegov lendrover – možda i stariji.“

„Ma nije to starost“, reče gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Mislim da će pre biti da je posredi nedostatak mesa, Mma. Da jede tu i tamo malo valjane bocvanske govedine, bio bi jači. Ako jedeš bocvansku govedinu, nijedan vetar ne može da te oduva.“

Neko vreme su oboje ćutali. Mma Ramocve se prisećala nečega. Nekada davno, ispričali su joj priču – jednu od onih koje slušaš kao dete – o dvoje dece koje je vetar podigao i odneo u Kalahari. Danima su lutali po bezvodnoj pustinji i baš kad su bili na pragu da umru od žeđi, sreli su grupu Bušmana. Ti lovci su ih uzeli pod svoje okrilje i pokazali im gde skrivaju svoju vodu za

piće. Držali su zakopane u pesku ljuske nojevih jaja pune dragocene vode. Spasli su život toj deci i potom su ih godinama čuvali i pazili, budući da nisu imali pojma odakle ih je vetar doneo niti kome i gde da ih vrate. Naposljetku su deca porasla i, pošto nisu bila Bušmani, koji su omaleni ljudi, stasom su nadvisila svoje spasioce. Šta je posle bilo? Nije se sećala. Pomisli kako je možda bilo odlučeno da ih vrate Bacvanama, jer kud ćeš u lov s visokim ljudima – životinje će te videti i pobeći će. Jednom će morati da se raspita šta je na kraju bilo s njima.

Ona pogleda gospodina Dž. L. B. Matekonija. To verovanje – kako muškarci *moraju* jesti meso – bilo je zastarelo, ali čisto je sumnjala da će ikad uspeti da navede muža da to uvidi. Neka uverenja bila su duboko ukorenjena i premda se moglo očekivati da će se muškarci u izvesnoj meri prilagoditi, nisu uvek bili kadri da u potpunosti uhvate korak s vremenom. Takođe, još je nešto bilo sigurno: sve i kad bi htela, nikad joj ne bi uspelo da ga preobradi u vegetarijanstvo. Za tako nešto bili bi potrebni vekovi, a niko od nas nema vekove pred sobom; a to je na neki način srećna okolnost, barem za muškarce, jer da žive vekovima, na kraju života bili bi u viševekovnom zaostatku za vremenom, što bi, pomisli ona, bilo neizdrživo za njihove, a po svoj prilici i sve ostale žene. I pored toga što gospodin Dž. L. B. Matekoni ima, a nesumnjivo ima, tako visoko mišljenje o Mmi Ramocve, i ako, kao što je izvesno, smatra kako je ona već najbolja što može biti, ona nije delila to njegovo mišljenje o sebi. Nije, dabome, mnogo razmišljala o tome kako joj ide u životu i verovatno ne bi ni potrošila na to više od uzgredne pomisli, da nije njena prijateljica i koleginica u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji Grejs Makuci jednog prepodneva slučajno potegla to pitanje za vreme druge pauze za čaj.

„Čitam nešto, Mma“, reče Mma Makuci otpivši gutljaj čaja.
„Neki članak u ovom časopisu.“

Sa svog mesta na drugom kraju prostorije, Mma Ramocve okrznu pogledom časopis što je ležao na stolu Mme Makuci. Kao što je i mislila, bio je to isti časopis iz kog je Mma Makuci redovno izvlačila raznorazne zamisli i teorije. Neke su bile zanimljivije, a neke, pretpostavljala je, ujedno i tačne; ostale su, međutim, bile

nešto sumnjivije prirode i, po mišljenju Mme Ramocve, jedina svrha im je bila da popunjavaju prostor između šarenih reklama na sjajnom papiru časopisa.

Ona prinese usnama šolju roibosa. „A o čemu je reč, Mma“, upita.

Mma Makuci je uzela časopis. Prelistavši ga, pronađe pomenuti članak i stade da ga čita naglas. „*Ima li vaš život ikakvu svrhu?*“ započe.

Mma Ramocve izgledala je iznenađeno. „Zašto me to pitate, Mma? Baš je čudno, postaviti to pitanje nekome koga tolike godine poznajete.“

Mma Makuci dočeka s osmehom ovaj nesporazum. „Ne, Mma! Ne kažem to ja – tako piše u članku. To je naslov.“ Ona upre prstom u otvorenu stranicu. „Vidite? Pitanje, namenjeno svim čitaocima. Ne pitam to ja – ne lično vas – da li vaš život ima ikakvu svrhu. Ne bih vam rekla takvo šta, Mma – ni pod kakvim okolnostima.“

Mma Ramocve se nasmeja. „Sad mi je lakše, Mma“, reče. „Bilo bi veoma uznemirujuće kad bi nam prijatelji naprasno postavili neko takvo pitanje. Zamislite samo – lepo se slažete i drugujete, i onda vas prijatelj upita ima li vaš život ikakvu svrhu, što vas potpuno zbuni. Bilo bi veoma uznemirujuće, Mma.“

Mma Makuci ju je uveravala kako baš zato nikad ne bi upitala Mmu Ramocve ima li njen život ikakvu svrhu. Ali onda dodade kako je tekst članka, i pored pomalo nabusitog naslova, vredan čitanja i da podstiče na razmišljanje. „Vidite, Mma“, nastavi ona, „osoba koja je napisala ovaj članak odmah na početku kaže kako je ona neko čiji život nije imao nikakvu naročitu svrhu, ali onda se promenila i sad oseća da je ipak ima. Eto šta kaže.“

„A je li sada srećnija?“ upita Mma Ramocve. „Jer to je najvažnije, zar ne, Mma – biti srećan?“

„Mnogo je srećnija, Mma“, odvrati Mma Makuci. „Pogledajte, ovo je njena fotografija i vidite da se osmehuje. A osmeh joj je sada tako širok.“ Podigla je časopis, da Mma Ramocve može da vidi sliku autorke članka „*Ima li vaš život ikakvu svrhu?*“.

„Bogme se osmehuje“, reče Mma Ramocve. „Mada moramo biti oprezni kad je reč o osmesima, Mma. Ima ljudi koji su spolja nasmejani, mada se u sebi uopšte ne osmehuju.“

Mma Makuci je toga bila vrlo svesna. „O, znam da ima takvih, Mma“, reče ona. „Ali to se uvek vidi – ili barem ja to uvek vidim. Doduše, nisam sigurna vidi li i običan svet...“ Mma Makuci je u razgovoru često umela da pomene *običan svet*. Taj običan svet, očigledno poveliku kategoriju ljudi, sačinjavali su oni koji nisu pohađali Bocvanski koledž za sekretarice – *alma mater*¹ Mme Makuci – ili oni koji iskustvo nisu sticali baveći se poslom privatnog detektiva. Bilo šta od to dvoje je, izgleda, obdarivalo osobu moćima poimanja i zapažanja koje su znatno nadmašivale one u posedu čak i onih najučćenijih i najmudrijih pripadnika opšte populacije.

„Ali nije stvar u tome“, nastavi Mma Makuci. „Meni je potpuno jasno da je osmeh na licu ove žene i spoljni i unutrašnji. To je zato što je ona sasvim sigurno srećna iznutra, a srećna je iznutra zato što je preispitala svoj život i sad mu je pronašla svrhu.“

Mma Ramocve iskapi svoj čaj. „Baš dobro“, reče. „A koja je to svrha, ako smem da pitam?“

Mma Makuci pogleda u časopis. „Utvrdila je da je njena svrha da pomaže drugim ljudima da pronađu svoju svrhu u životu. To je, vidite, njena svrha.“

Potrajalo je nekoliko sekundi dok Mma Ramocve nije razabrala to što je čula. „Ako sam dobro razumela, Mma“, upita, „ona je, pošto je počela da pomaže ljudima da pronađu svoju životnu svrhu, pomislila: ovo je moja svrha – da pomažem ljudima da pronađu svrhu? Je li tako bilo, Mma?“

Mma Ramocve na trenutak ne reče ništa. Pomislila je kako je to sasvim sigurno jedan od onih članaka za popunjavanje prostora. Ali pitanje ju je ipak kopkalo. Ima li njen život svrhu i ako je ima, šta bi to moglo da bude? „I, šta još piše, Mma?“

1 Latinski izraz („majka hraniteljica“), poslednjih stotina godina koristi se da označi univerzitet na kom je neko stekao diplomu. (Prim. prev.)

Mma Makuci ponovo pogleda u časopis. „Piše da mnogi ljudi nemaju svrhu u životu. Ona kaže da je, štaviše, život većine ljudi besciljan.“

„I?“ podstače je Mma Ramocve.

„Kaže da nam život može godinama biti takav, besciljan – samo živimo a da zapravo ništa istinski ne postizemo – a onda nas jednog dana neko upita koja je naša životna svrha i nama sine da je zapravo i nemamo.“

„Mora da je to veoma težak trenutak“, reče Mma Ramocve.

„Veoma težak“, složi se Mma Makuci. „Ali to nije kraj sveta, zato što ćemo, kad shvatimo da nemamo svrhu, poželeti da je pronađemo. A kad se to desi, bićemo mnogo...“ Ona pogleda u članak. „Bićemo mnogo ispunjeniji, Mma.“

„Uverena sam da je tako bolje“, reče Mma Ramocve. „Bolje je biti ispunjen nego neispunjen, rekla bih.“

Mma Makuci entuzijastično klimnu glavom. „Da, da, to je svakako tačno. Ali ima u ovom članku još koječega, Mma. Proteže se na tri strane, s upitnikom na kraju. Odgovarajući na pitanja u njemu možemo da utvrdimo da li naš život ima svrhu.“

Mma Ramocve nije bila iznenađena dodatkom upitnika. Činilo joj se da mnogi članci koje Mma Makuci čita u tom svom časopisu obuhvataju i nekakav upitnik. Zatim joj Mma Makuci pročita jedno pitanje i s iščekivanjem se zagleda u Mmu Ramocve dok je ova razmišljala o odgovorima.

„Razmislite o poslednjih šest meseci“, poče Mma Makuci. „Zatim sastavite spisak svega što ste postigli. Koliko će stavki imati taj spisak? Deset? Pet? Jednu? Nijednu?“ Ona zastade čekajući da Mma Ramocve dolije sebi još roibosa. „Tako glasi pitanje, Mma. Šta ste postigli za poslednjih šest meseci?“

Mma Ramocve je delovala zamišljeno. Potom izraz zamišljenosti na njenom licu gotovo neprimetno pređe u izraz kajanja. Kad sad razmisli o tome, za poslednjih šest meseci nije postigla ništa naročito. Bavila se svojim poslom, razume se, i pomogla mnogim ljudima da reše svoje životne probleme – ali to je naprosto njen posao, ništa više od toga. Kod kuće je sredila kuhinjske ormariće, ali to se teško moglo nazvati postignućem – mnogi

sređuju svoje kuhinjske ormariće mnogo redovnije no što ona to radi. Ali oni su *uspešni*, možda, i mogu dati mnogo osnovaniji odgovor na ovo pitanje. Ona je, naravno, provela mnogo vremena s decom – Pusom i Motoleli – i pomagala im u njihovim raznim zadacima. Pomogla je Motoleli da sašije ukrasni prekrivač, koji je na školskom dobrotvornom vašaru prodat za vrlo lepu sumu novca. To je bilo postignuće. A onda je pomogla Pusou da prebaci svoju zbirku poštanskih maraka iz starog u novi album – to je takođe bilo postignuće. Ali čisto je sumnjala da bi časopis Mme Makuci imao naročito visoko mišljenje o nečemu takvom. Što je značilo, zaključila je ona, da gotovo sigurno neće proći na testu koji stoji iza tog upitnika. Izgledalo je da je njen život besciljan – barem u očima časopisa Mme Makuci, a po svoj prilici i sveta uopšte. *Mma Ramocve, privatna detektivka... i žena koja vodi besciljan život.* Tu gorku pilulu bilo je teško progutati.

Ali onda se nasmeja. „Besmislica, Mma“, uskliknu ona. „Taj vaš časopis je pun besmislica.“

Mma Makuci je izgledala povređeno. „Ne bi trebalo da govorite tako, Mma. To što istina boli, ne znači da bi trebalo da govorite tako.“

Mma Ramocve se žurno izvini. Mma Makuci je bila osetljiva i nije želela da je iznervira zbog nečega tako beznačajnog kao što je ovo. Izazvati neraspoloženje Mme Makuci zbog nečega nebitnog, poput članka u tamo nekom časopisu... e, to bi se već stvarno moglo okarakterisati kao besciljan postupak. „Izvinjavam se, Mma“, reče ona. „Nisam tako mislila. Izrazila sam se tako kako sam se izrazila zato što mi se čini da se taj članak dotiče nekih veoma bitnih činjenica.“

Ovo je uspelo da odobrovolji Mmu Makuci. „Eto vidite, Mma“, reče ona. „Ponekad, sve što je potrebno da nas navede da preispitamo svoj život jeste jednostavno pitanje – vrlo jednostavno pitanje, Mma.“

Pauza za čaj primakla se kraju. Šolje su bile oprane, a čajnici – obični čajnik Mme Makuci i naročiti čajnik koji je Mma Ramocve čuvala za svoj roibos, crveni afrički čaj – bili su odloženi u ormarić. Posao se nastavio, ali seme je bilo posejano, a tema

će ponovo iskrsnuti već za nekoliko dana, kad se Mma Ramocve bude onim džombastim, prašnjavim putem odvezla do sirotišta kojim je upravljala njena prisna prijateljica, poštovanja dostojna Mma Silvija Potokvane, neustrašiva zaštitnica dece i žena čiji je život vrlo očigledno i nedvosmisleno imao jasnu svrhu.